

Luc Duerloo, Liesbeth De Frenne (eds.), **Het verdeelde huis. De Nederlandse adel tussen opstand en reconciliatie** (Publicaties van de Vlaams Nederlandse Vereniging voor Nieuwe Geschiedenis 10; Maastricht: Shaker, 2012, 118 pp., ISBN 978 90 423 0407 9).

De zes bijdragen van deze bundel zijn gewijd aan de lotgevallen van de adel als een specifieke sociale groep in de langgerekte en complexe politieke crisis die bekend is komen te staan als de ‘Nederlandse Opstand’. Het is een bondig en boeiend geheel, dat een treffend inkijkje biedt in de sterktes en zwaktes van de recente historiografie over de Opstand. Bij de sterktes moet vooral de aandacht uitgaan naar de gedegen empirische en bronkritische insteek. Deze komt bijvoorbeeld mooi tot zijn recht in de drie bijdragen van Petra Vanhoutte, Jacques Moerman en Mirella Marini die elk een case-study aanreiken van de lotgevallen van respectievelijk de families Oranje-Nassau, Egmond en Arenberg in de late zestiende en vroege zeventiende eeuw. Het gaat om doorgaans vlot geschreven bijdragen die uitgaan van een uitgebreid en veelzijdig corpus primaire bronnen, en daarbij in beeld brengen hoe zowel politieke stellingnames als het vermogensbeheer gevormd werden tussen het aambeeld van familiaal verwantschapsbesef en de hamer van individuele belangen.

Een tweede sterkte komt vooral tot uiting in de bijdrage van Dries Raeymakers over de aanwezigheid van edellieden uit de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden aan het hof van de aartshertogen en die van Erik Swarts over de vermeende militaire modernisering van het Staatse leger onder het gezag van Maurits van Nassau. Ook in dit geval gaat het om rijk gestoffeerde stukken, die bovendien nog de grote verdienste hebben om uitgebreid in te gaan op de historiografische tradities rond hun vraagstelling. Zij tonen op treffende wijze aan hoe de interpretatie van de Nederlandse Opstand in de negentiende en twintigste eeuw gevormd – en vooral: vervormd – werd door allerlei intellectuele voorveronderstellingen. Daarbij gaat het niet alleen om de bekende neiging om de ontwikkelingen van omstreeks 1600 te duiden als de wieg van de moderne staten in dit deel van Noordwest-Europa, maar bijvoorbeeld ook om de interpretatiefouten die ontstaan door de nog steeds alomtegenwoordige trend om de vroegmoderne Europese oorlogen als een estafetteloop te visualiseren, waarbij het stokje zou zijn doorgegeven tussen de Spaanse Habsburgers en de Republiek, en vervolgens tussen de Republiek en Frankrijk.

Een derde sterkte die de aandacht verdient, is het culturalistische perspectief, waarbij de verschillende auteurs veel verklarende kracht toekennen aan adellijke

eerbeleving. Als zodanig past deze bundel in een bredere trend, die vooral belichaamd wordt in de prachtige cultuurhistorische studie van de Nederlandse Opstand door Peter Arnade of de veelzijdige schets van adellijke statusbeleving in de oostelijke provincies van de Republiek door Conrad Gietman (Peter Arnade, *Beggars, Iconoclasts, and Civic Patriots* (Ithaca 2008) en Conrad Gietman, *Republiek van adel* (Utrecht 2010)).

Ondanks deze vernieuwende trends lijkt de onderzoekstraditie over de adel in de Opstand nog steeds gebukt te gaan onder een grote handicap, namelijk die van een onvolledig methodologisch en conceptueel perspectief. Vooreerst wordt er tot op heden vaak voor gekozen om de problematiek te bestuderen aan de hand van één enkele case-study, waarbij bovendien ook bijna steevast wordt ingezoomd op de klinkende namen van de toenmalige adelsgemeenschap waarvoor het bronnenmateriaal vaak heel rijk is. In deze bijdrage is dat niet anders: Jacques Moerman stelt wel dat hij met Otto van Egmond een telg van de lage adel in het vizier heeft, maar hij beargumenteert die uitspraak niet en ze rijmt bovendien slecht met de resultaten van diens grondige onderzoek, waaruit blijkt dat deze edelman een ongewoon lange en succesvolle politieke carrière heeft opgebouwd. Het blijft daarbij steeds een open vraag wat de lotgevallen waren van de honderden, zonet duizenden ‘gewone’ edellieden van de Nederlanden en in welke mate die verschilden van die van het kleinere, en geheel andere milieu van hoge edellieden. Wat ontbreekt, is een breed perspectief. Dergelijke representativiteitsproblemen stellen zich niet in de breder opgezette bijdragen van Raeymakers en Swarts, maar het blikveld wordt hier net zoals in veel andere studies beperkt tot centrale staatsinstellingen, in casu het hof en het leger. Het eindresultaat is dat er vele fundamentele kwesties nog steeds onduidelijk zijn, zoals de vraag naar de positie van edelen in lokale gemeenschappen, de algemene participatiegraad van de adel in het staatsvormingsproject of de evolutie van de definitie van adeldom zelf. Dit gebrek aan een bredere invalshoek wordt nadrukkelijk onderkend door Luc Duerloo en Liesbeth De Frenne, die in de scherpzinnige inleiding tot de bundel zelf aanstippen dat historici voor de uiteindelijke interpretatie van de gefragmenteerde detailstudies nog steeds sterk schatplichtig zijn aan de klassieke monografie van Henk van Nierop over de Hollandse ridderschap in de zestiende en zeventiende eeuw, wat niet werkelijk als plaatsvervangende omkadering kan dienen voor de andere Nederlandse gewesten (Henk van Nierop, *Van ridders tot regenten. De Hollandse adel in de zestiende en de eerste helft van de zeventiende eeuw* (Dieren 1984)).

Kortom, waar dit onderzoeksveld mee gebaat lijkt te zijn, is een verbrede definitie van ‘politiek’, waarbij de vraag naar bijvoorbeeld de positie van een edelman in een dorpsgemeenschap niet minder belangrijk wordt ingeschaald dan de vraag of hij contacten had aan het hof, en een meer nadrukkelijk ‘sociale’ insteek, waarbij de locus van de analyse volledig wordt losgewrikt uit het kader van de vorstelijke instellingen. Laat deze slotbemerking zeker niet begrepen worden als kritiek aan het adres van de auteurs van deze bundel. Hun werk levert juist de essentiële inzichten en empirische bouwstenen die nodig zijn om zo’n breed perspectief te ontwikkelen, getuige bijvoorbeeld de kort door Moerman aangestipte initiatieven van Otto van Egmond om zijn macht in de

onmiddellijke omgeving van zijn woonplaats te versterken. In dit licht is de essentiële verdienste van deze bundel dat het de beperkingen van ons huidige interpretatiekader ongewoon scherp belicht, en ons bijgevolg helpt om het onderzoeksprogramma van de huidige generatie historici te formuleren. De adelsgemeenschap vormde tijdens de Opstand een sterk verdeeld huis, maar het is te hopen dat we op termijn ook een totaalplaatje van dat gammele bouwwerk kunnen schetsen.

Frederik Buylaert, Vrije Universiteit Brussel